

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه نوزدهم، ۱۴۰۳/۰۳/۰۷

موضوع: فقه المشاورة/ خصوصیات مشاور اسلامی / شناخت معروف متناسب با خود، یکی از خصوصیات مشاور اسلامی

1- حدیث اخلاقی (سه خصلت برای اصلاح و انجام معروف)

حدیث امروز را در محضر امام حقایق، قرآن ناطق، حضرت امام صادق (علیه السلام) هستیم. این حدیث با مباحث مشاوره، بی ارتباط نیست. این حدیث در کتاب «من لا یحضره الفقیه» است. حضرت در فرمایشی فرمودند:

«رَأَيْتُ الْمَعْرُوفَ لَا يَصْلُحُ إِلَّا بِثَلَاثِ خِصَالٍ تَصْغِيرِهِ وَ سَهْوِهِ وَ تَعْجِيلِهِ فَإِنَّكَ إِذَا صَغَّرْتَهُ عَظَمْتَهُ عِنْدَ مَنْ تَصْنَعُهُ إِلَيْهِ وَ إِذَا سَهَوْتَهُ تَمَمْتَهُ وَ إِذَا عَجَّلْتَهُ هَنَأْتَهُ وَ إِنْ كَانَ غَيْرُ ذَلِكَ مَحَقَّتَهُ وَ نَكَّدْتَهُ [1].»

این قدر صحبت معروف می شود که چطور معروف را بشناسیم و راهکارهای اجرای آن چیست؟ حضرت فرمودند: «معروف صلاح نمی یابد، مگر با سه خصلت». معروف آن است که عقل بپسندد و شرع، آن را تأیید کند. معروف آن است که خلاف عقل نیست. عقل، مقابل شرع نیست؛ بلکه بازوی آن و کمک کار آن است. «رأيتُ»، یعنی دیدم. تعبیر عظیمی است! در رؤیت من صلاح معروف، جز به سه خصلت نیست.

پیام برای همه‌ی دولت مردان و مدیران و مقامات است. مدیریت از مدیریت نفس شروع می شود، تا مدیریت جمع.

1.1- خصلت اول: تصغیر و کوچک شمردن معروف

اولین خصلت برای اصلاح معروف این است که در مقام اجرا بزرگش نکنید؛ بلکه تصغیر کنید. کوچکش کنید، تا تحت اختیارتان باشد. حجاب، یک معروف است. نباید دستورات حجاب را آن قدر بزرگ و سخت کنیم که سراغش نرویم.

1.2- خصلت دوم: مخفی نگه داشتن معروف

دومین خصلت این است که معروف را باید پوشیده داشت. گاهی نباید معروف را آن قدر معروف کنیم که نتوانیم انجام دهیم. ستر داشته باشید. مقام معظم رهبری در زمان کرونا فرمودند: «کرونا را بزرگ نمایی نکنید». برخی گفتند فقه کرونا داریم». و برخی هم گفتند:

«کرونا، فقه را به چالش کشیده است». ما گفتیم که مسأله‌ی کرونا است، نه فقه کرونا؛ وگرنه کرونا، فقه را به چالش نکشیده است. نباید بزرگ‌نمایی کرد.

1.3- خصلت سوم: تعجیل در انجام و اجرای معروف

خصلت سوم این است که معروف را باید زود انجام داد. نباید سَوَفَ سَوَفَ کرد. وقتی حجاب یک حکم شرعی و قانونی است و مملکت اسلامی است، چون و چرا ندارد و باید زود اجرا شود. معروف که اجرا شود، باید دیگران خود را با آن وفق دهند.

1.4- دلیل کوچک شمردن معروف

علت این سه نکته را هم حضرت بیان فرمودند: «فإنک إذا صغرتَه عظمتَه عند من تصنعَه إلیه»؛

شما وقتی معروف را کوچک شمردی، در نظر طرف بزرگش کرده‌ای. مشاوره‌ی اسلامی، خود یک معروف است و برخی چون و چرا مطرح می‌کنند که از اجرایی کردن فاصله می‌گیرد. وقتی از معروف فاصله می‌گیریم، در نزد کسی که می‌خواهد اهل معروف باشد، بزرگش می‌کنیم. معروف را بشناسید و انجام دهید. بزرگی‌اش در انجام آن است.

1.5- دلیل مخفی نگه داشتن معروف

«و إذا سترته تمّمتَه»؛

وقتی معروف را پوشیده انجام دادی، آن را تمام کرده‌ای. تا معروف در مقام اجرا در نیامده است، سر و صدا نکنید. کتوم‌بودن، خیلی از امور را درمان می‌کند. افشاء، راه از بین بردن برخی مسائل است.

1.6- دلیل تعجیل در انجام و اجرای معروف

«و إذا عجلته هتأتَه»؛

اگر زود انجام دادی، آسانش کردی. معروف، خیر است و در کار خیر، حاجت هیچ استخاره نیست. معروف از واجبات فوری است. تعجیل، عبارت دیگر از واجب فوری است. اجرائیات آن به فوریت است.

1.7- عواقب رعایت نکردن این سه خصلت در معروف

«وإن كان غير ذلك مَحَقَّتْهُ وَنَكَّدَتْهُ»؛ اگر معروف چنین نباشد، آن را بی ارزش کرده‌ای. باید حدش رعایت شود. خداوند چیزی را که واجب کرده است، تکلیف ما لا یطاق نیست.

1.8- امر به معروف و نهی از منکر، علت اقامه‌ی سایر فرایض دینی

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ»؛ [2] دو واجب الهی که با این دو واجب، سایر واجبات اقامه می‌شود، امر به معروف و نهی از منکر است.

1.9- معرفت نفس، بزرگ‌ترین معروف

ما وجود خودمان، بزرگ‌ترین معروف است. بزرگ‌ترین معروف انسان، این است که معرفت داشته باشد. عُرْف را عُرْف می‌گویند، چون به آن آشنا است. باید بگوییم خواستن، توانستن است. «مَنْ ظَلَبَ شَيْئًا وَجَدَّ وَجَدَ [3]». اگر جدیت داشته باشیم، رسیدن آسان است.

1.10- التزام به اربعینیات برای معرفت نفس

در آستانه‌ی ماه ذی‌حجه هستیم. این ایام، اربعین کلیمی است. حداقل اربعین معروفی باشد. ببینید چقدر با نفس‌مان آشنا هستیم. معرفت نفس، گام اول همه‌ی معارف است. «مَعْرِفَةُ النَّفْسِ أَنْفَعُ الْمَعَارِفِ»، [4] یعنی هر کسی در وعاء وجودش ظرفیتی دارد و این را بشناسد و با جدیت فعالش کند. تکلیف را باید شناخت و اجرایی کرد. انسان‌ها یا تکلیف را نمی‌شناسند، یا اجرایی نمی‌کنند. مسائل مستحدثه، یعنی موضوعات احکام را بشناسید که دچار چالش نشوید.

1.11- اولین وظیفه‌ی مشاور، شناخت معروف متناسب با خود

اولین وظیفه‌ی مشاور این است که معروف نسبت به خود را بشناسد. چه کاری باید انجام دهد. باید به گونه‌ای باشد که به هیچ‌کدام [از مشاور و مراجع] آسیبی نرسد.

[1] من لا یحضره الفقیه، الشیخ الصدوق، ج ۲، ص ۵۷.

[2] وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملی، ج ۱۶، ص ۱۱۹، أبواب الأمر و النهی و ما یناسبهما، باب ۱، ح ۶، ط آل البیت.

[3] نهج الفصاحة، يابنده، ابوالقاسم، ج ١، ص ٧٧٦.

[4] غرر الحكم و درر الكلم، التميمي الآمدي، عبد الواحد بن محمد، ج ١، ص ٧١٢.